

نوستالژی (حس خاطره انگیزی) در شکل گیری فضای مسکونی

فاطمه فوشانی^{۱*}

۱: دانشجوی کارشناسی ارشد دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران غرب، گروه معماری، تهران، ایران،

fateme_fooshani@yahoo.com

چکیده

پیشرفت جوامع بشری و رو به مدرنیته شدن معماری متأسفانه علیرغم پیشرفت تکنولوژی، سبب به وجود آمدن مشکلات روزافزون روانی در اکثر شهروندان شده است. این مقاله در حقیقت تحقیقی در رابطه با تاثیر نوستالژی بر معماری و حس تعلق به مسکن است. نوستالژی، احساس بی‌نهایت قدرتمندی است، این احساس می‌تواند ما را به بالا ببرد، آسوده خاطر سازد، خاطرات محبت‌آمیز برای ما ایجاد کند و با ما را به پائین بیاورد، ما را بسیار گوشه‌گیر و تنها نماید و با افسرده و مضطرب سازد، تنها چیزی که پس از سالها دوری یک شهروند را به شهر و کشورش باز می‌گرداند. نوستالژی، خاطرات و گم شده های ذهنی اوست. نتیجه این است که یک تهرانی وقتی امروز به تهرانی بیاید که هیچ جای آشنا ندارد و به شمیرانی برود که به یک منهن کوچک تبدیل شده دیگر چیزی او را پایبند و ماندگار نمی‌کند و می‌تواند به راحتی از وطنش دل بکند، زنده نگه داشتن آثار قدیمی برای تحکیم ریشه های اجتماعی است. با توجه به بررسی ها ضرورت توجه به نوستالژی و احساس خاطره انگیزی راز تعلق انسان به مکان زندگی و هویت گمشده اوست و باید به آن پرداخته شود تا احساس تعلق به فضای مسکونی محسوس شود و اثرات مخرب روانی مدرنیته شدن را از بین برد.

واژگان کلیدی: نوستالژی، انسان، احساس، معماری، خاطره انگیزی

Nostalgia (sense memorabilia) in the formation of residential space

Abstract:

Unfortunately, despite the development of human society and the modernity of the architecture, technology, cause psychological problems for most citizens is increasing, this is actually a study on the impact of architecture and sense of belonging to the housing nostalgia, nostalgia, feeling Finally powerful, this feeling can take us to enhance the relaxed, loving memories for us or cause us to lower our very unassuming and just, or depressed and anxious the only thing that after years of living in a city and its citizens to return. Nostalgia, memories and lost his mind.be ruined

Keywords:

Nostalgia, human, architecture, memorable

مقدمه

نوستالژی اصطلاح روانشناسی است که وارد ادبیات گردیده است. واژه نوستالژی از دو واژه "nostos" به معنی بازگشت و "algia" به معنی درد ساخته شده است، یعنی یک احساس طبیعی و عمومی و حتی غریزی در میان نژاد های گوناگون و به طور کلی تمام انسانهاست. (ممتحن،مجیدی،صارمی،بی تا،ص۴). براساس نشست معمارانه پادگفتمان انتقادی نوستالژی فرایندی است که به غنابخشی و معنادهی بر اساس پیوند اجتماعی کمک می کند، نوستالژیک همیشه ایدئولوژیک است، گذشته ای که نوستالژیک در جست و جوی آن است هرگز وجود نداشته است، نوستالژی فضایی است که حضورش وابسته به فقدانش است. (امیراحمدی، ۱۳۹۳) و سپس با توجه نظریات و بررسی های انجام شده در مورد فضاهای خاطره انگیز سعی در کشف راز این فضاها نموده تا فضاهای مسکونی جدید بر طبق آن اصول یا حداقل همگام با آنها باشد.

۱-نوستالژیک

نوستالژی اصطلاح روانشناسی است که وارد ادبیات گردیده است و به طور کلی رفتاری ناخودآگاه است که در شاعر یا نویسنده بروز میکند. یک احساسی عمومی، طبیعی و غریزی که در میان انسانهاست. هرگاه فرد در ذهن خود به گذشته رجوع کند و با مرور آن دچار نوعی حالت غم و اندوه توأم با حالت لذت سکرآور شود، دچار نوستالژی شده که در زبان فارسی آن را غالباً غم غربت و حسرت گذشته تعبیر کرده اند. (ممتحن، مجیدی، صارمی، بی تا،ص۴)

۱-۱- ریشه شناسی نوستالژی

واژه نوستالژی از دو واژه "nostos" به معنی بازگشت و "algia" به معنی درد ساخته شده است؛ یعنی یک احساس طبیعی و عمومی و حتی غریزی در میان نژاد های گوناگون و به طور کلی تمام انسانهاست. واژه نامه آکسفورد، نوستالژی را احساس ناراحتی و غم آمیخته با آرزو، موقعی که انسان در مورد حوادث خوشایند گذشته فکر میکند، تعریف کرده است. البته آن چنان که مسلم است، نوستالژی حاصل یک واژه سازی جدید است که نخستین بار یک پزشک سوئسی به نام "جوهانس هوفر" در سال ۱۶۶۸م آن را به کار برده است که در حوزه روانشناسی و درمان بیمارانی که در اثر دوری از خانواده و دوستان در رنج بوده اند، استفاده میشد اما به حوزه های دیگر علوم انسانی نیز سرایت کرد. (ممتحن، مجیدی، صارمی، بی تا، ص ۵)

۲- عوامل ایجاد نوستالژی در فرد

- ۱-۲- حسرت بر گذشته (دلتنگی برای گذشته) و این در صورتی است که شاعر در گذشته در شادکامی می زیسته است.
- ۲-۲- از دست دادن اعضای خانواده یا عزیزی، که باعث گریستن یا مرثیه خوانی میشود.
- ۳-۲- بازگشت به دوران کودکی و یا یادآوری خاطرات کودکی و نوجوانی.
- ۴-۲- مهاجرت، فاصله گرفتن از وطن مألوف و غم غربت.
- ۵-۲- غم و درد پیری اندیشیدن به مرگ.
- ۶-۲- حبس و تبعید شاعر یا نویسنده (یا شاعران حبسیه سرا)
- ۷-۲- پناه بردن به آرمان شهر (اتوپیا)
- ۸-۲- دوری از معشوق
- ۹-۲- اسطوره پردازی
- ۱۰-۲- باستان گرایی (آرکائیسیم)
- ۱۱-۲- تحولات سیاسی، اجتماعی، فرهنگی
- ۱۲-۲- سایر مواردی که جنبه های روحی، روانی دارد. (ریحانی، قصابان شیروان، ۱۳۹۰)

۳-نوستالژی و یادگفتنمان انتقادى

۳-۱-وحید میهن پرست:

نوستالژی فرایندی است که به غنابخشی و معنادهی بر اساس پیوند اجتماعی کمک می‌کند. همین نقش پررنگ پیوند اجتماعی است که نوستالژی را به پدیده‌ای بسیار روشن‌گر در حوزه‌ی علوم انسانی تبدیل می‌کند. علاوه بر این ماهیت بارقه‌ای نوستالژی برای انتقال خود، رسانه‌های خاصی را می‌طلبد که هنر نیز می‌تواند یکی از مهم‌ترین و پربرترین آن‌ها باشد؛ زیرا هنر نیز معمولاً با صورت‌بندی امر بیان‌ناپذیر سروکار دارد. (امیراحمدی، ۱۳۹۳)

۳-۲-فرزان سجودی:

نوستالژیک همیشه ایدئولوژیک است، گذشته‌ای که نوستالژیک در جست‌وجوی آن است هرگز وجود نداشته است. در واقع باید در باب این موضوع گفت که یک جایی از گذشته را نگه می‌دارد و به آن اصالت می‌بخشد و در مقابل تجربه‌ی اکنونی آن یک تجربه‌ی فاقد اصالت است. (امیراحمدی، ۱۳۹۳)

۳-۲-۱-نوستالژی از نگاه یک نشانه‌شناس پسا ساختارگرا

۳-۲-۱-۱-سوزان استوارت:

نوستالژی خود تکراری است که سوگوار عدم اصالت همه‌ی تکرارها است، زیرا رابطه‌ی نوستالژیک در این نشانه‌هایی که به یک گذشته‌ی آرمانی یا مطلوب دلالت می‌کند با اکنون ما رابطه‌ی سوگوارنه است (امیراحمدی، ۱۳۹۳)

۳-۲-۲-انسجام و وحدت اندام‌وار و ارگانیک در برابر وحدت یا انسجام مکانیکی

کسانی مثل روسو و لوی اشتراوس و غیره متفکرانی هستند که نوستالژی گذشته دارند. متفکرانی هستند که نوستالژی اجتماع در برابر جامعه را دارند، آن‌ها همیشه می‌گویند آن اجتماعات وحدت اندام‌وار داشتند، اما این جوامع بزرگ انسجامشان ماشینی یا مکانیکی است، سپس تشخیص، وجهه یا شأن یعنی آن چیزی که یک فرد در یک اجتماع کوچک تولید می‌کند در برابر قرارگاه یعنی آن جامعه‌ی دارای وحدت مکانیکی بر اساس قراردادهای، تولید می‌کند. نوستالژی فضایی است که حضورش

وابسته به فقدانش است، یعنی چون نیست نوستالژیک است، اگر بود دیگر نوستالژیک نبود.
(امیراحمدی، ۱۳۹۳)

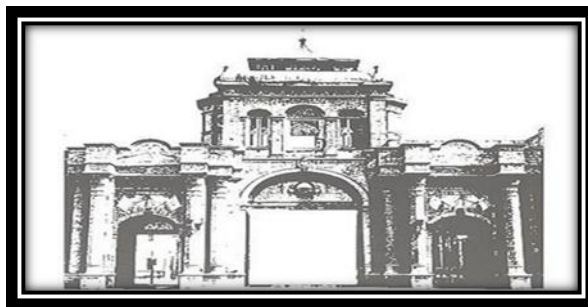
۳-۲-۳- وضعیت پارادوکسیکال نوستالژی

هیچ راهی برای بیان یک فضای آرمانی ندارد جز عبور از نشانگی و قطعیت و بیان که خود دچار نقصان و تعویق معناست، به محض اینکه شما وارد فضای نشانگی شدید، وارد فضای نقصان و وارد به فضای به تعویق افتادن معنا شدید. نوستالژی چه بخواهد و چه نخواهد از آن، این طور برمی‌آید که کمال در غیاب و در مرگ است و زندگی پویایی تفسیری ناشی از نقصان است، اصولاً میل همین ویژگی را دارد. (امیراحمدی، ۱۳۹۳)

۳-۲-۳-۱- آلیس کالینیکوس:

می‌توان نوستالژی را حسی علیه مدرن شدن تعریف کرد، هر نسلی از مدرنیته خود خسته می‌شود و سودای بازگشت به گذشته و دلتنگی برای تجربه گذشته دارد. (صنعتی، بی تا)

۴- اهمیت نوستالژی در عصر ما:

خیابان پامنار به دلیل حضور مسجد به این نام شناخته شده است اما طرح خیابان کشی
نیمی از حیاط مسجد را نابود کرد، یعنی هویت یک خیابان از بین رفت. اگر همین مسجد به صورت
میدانی مناسب و سرسبز در می‌آمد مطمئن باشید مردم از پایین شهر شال و کلاه نمی‌کردند که برای
استفاده از فضای سبز به شمال شهر بیایند. (عبدالعلی زاده، ۱۳۸۳)

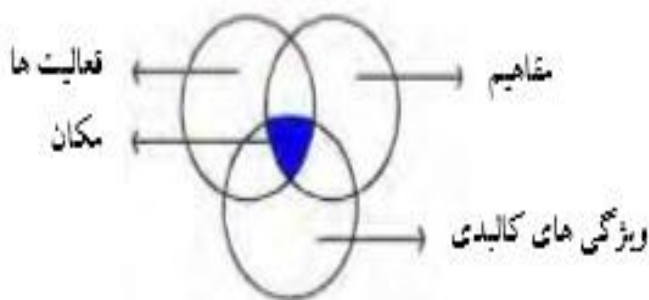

۴-۱- خاطره‌های ماندگار

توکلی مهر با اشاره به تفاوت «خاطره» با «نوستالژی» می‌گوید: باید توجه داشت بسیاری از افراد، خاطره را با نوستالژی مترادف فرض می‌کنند که این موضوع درست نیست. هرچند که خاطره با غم غربت (نوستالژیا Nostalgia) ارتباطی تنگاتنگ دارد از این حیث که بحران روحی و بی‌قراری را به دنبال می‌آورد، اما خاطره و غم غربت دو روی یک سکه‌اند که هر یک از آن‌ها دیگری را احیا می‌کند. (سیدمجیدی، ۱۳۹۲)

۴-۲- خاطره و مکان

از نظر کانتر مکان نمی‌تواند جدا و مستقل از فرد باشد؛ براساس مدل کانتر مکان بخشی از فضای طبیعی یا ساخته شده است که از نظر مفهومی یا مادی حدود مرز مشخصی دارد و نتیجه روابط متقابل میان سه عامل رفتار انسانی با مفاهیم و مشخصات کالبدی مربوط به آن هستند. (بزدانی، نوریان، متین، ۱۳۸۹)

مدل کانتر

۴-۳- پیوند با خاطرات گذشته

کاپون در کتاب تئوری معماری بخشی از این نوع معماری را شامل ساختمان‌هایی می‌داند که ما را به خاطرات نوستالژیک گذشته پیوند زند، این بناها ما را به خاطراتی از گذشته پیوند می‌زند و به طور کلی بیانگر یک اتفاق تاریخی (که معمولا تلخ و نوستالژیک هستند) یا موضوعاتی مشابه آن است. این نگاهی نیز به اتفاقات تاریخی موضوعاتی شامل جنگ، حوادث تاریخی ناخوشایند و ... است و بعضا اقلیت‌های ویژه دارد. آرامگاه کشته شدگان جنگ ویتنام در امریکا و یادمان برلین از نمونه‌های مشابه در این زمره است. در یادمان برلین مکعب‌های بتنی و سرد و به نوعی سرگردان و بی‌نام و نشان در فضا در توصیف مسئله‌ای دردآور با توجه به برداشت‌های مورد نظر است که در کالبد معماری خود را نمایان

می‌سازد. موزه یهود لیسکیند نیز یادآور رنج‌ها و آزارهای کلیمیان از طریق بدنه‌های شکافته شده در پوسته بیرونی است. (کامل‌نیا، تغابنی، ۱۳۸۸)

۴-۴- فضاهای شهری پیاده‌مدار

دکتر کامران ذکاوت - استاد دانشکده معماری و شهرسازی دانشگاه شهید بهشتی، با تأکید بر این که خاطرات جمعی شهر، موجب حفظ و قوام روح و مفهوم شهر است، می‌گوید: اگر بخواهیم فضاهای شهری را به فضاهای خاطره‌انگیز تبدیل کنیم، باید بکوشیم تا وجود فضاهای شهری پیاده‌مدار را که فرصت حضور مردم و رویدادها را بسترسازی می‌کنند، افزایش دهیم و علاوه بر آن، فضاهای شهری «سرزنده» را که باعث ایجاد فعالیت و «حس مکان» که مشوق حضور مردم و رخدادهای فرهنگی و اجتماعی باشد، گسترش دهیم. (سیدمجیدی، ۱۳۹۲)

دیدگاه‌های صاحب‌نظران

وجه اهمیت خاطره جمعی	دیدگاه صاحب‌نظران
ایجاد یک تصویر ذهنی-زمانی	وجود یک تصویر ذهنی-زمانی برای سلامت و بهداشت روانی افراد لازم است...
ایجاد حس روشنی از گذشته ایجاد هویت شخصی و هویت مکانی	مواجهه‌ها با اشیاء و مکان‌های به‌جامانده از گذشته، حس روشنی از گذشته ایجاد کرده و موجب ایجاد هویت شخصی و هویت مکانی می‌گردد...
پیوند خاطره با 'اشیاء' و مکان‌ها	شهر، خود خاطره جمعی مردمش است و همچون خاطره در پیوند با اشیاء و مکان‌هاست...
توافق و پیوند میان اعضای جامعه	خاطره جمعی، خاطره اجتماعی است... خاطره جمعی، خاطره همیشگی یک گروه و به یادآوری گزینشی و توافق شده میان اعضای آن گروه می‌باشد...
توافق و پیوند میان اعضای جامعه	خاطره جمعی، هم برای فرد و هم برای جامعه به صورت نقشه زمانی ایجاد می‌شود؛ که بدینوسیله یک جامعه را از طریق زمان یا فضا به هم پیوند می‌دهد...

نمودار ۱- وجه اهمیت خاطره جمعی از دیدگاه صاحب‌نظران.

۵- اصالت‌گویی

منظور رویکردی است که معماری بومی را به عنوان یک شکل قابل تکرار (به صورت کامل یا دربرخی وجوه) در دوران معاصر مینگرد و نگاه تاریخی و اینکه «دیگر زمان آن گذشته» را نسبت به این معماری نفی میکند. این نگاه میتواند با نوعی نوستالژی همراه باشد. (ناری قمی، دامیار، ۱۳۹۲)

در دوره چهارم از معماری معاصر ایران نیز مانند سه دوره قبل (یعنی دوران ناصری، پهلوی اول و دوم) با دو گروه از معماران مواجه هستیم: گروه اول: معمارانی هستند که می‌توان آن‌ها را وابسته به فرهنگ بومی و ایرانی دانست. گروه دوم: معمارانی که لزومی به

این وفاداری و وابستگی نمی بینند. گرایش معماران وابسته به فرهنگ بومی و ایرانی در این دوره را به دو شیوه متفاوت می توان مطالعه نمود: اول، شیوه ای که در آن نگاه نوستالژیک به آثار گذشتگان مینا قرار می گیرد. به این ترتیب که با استفاده انبوه از عناصر و تزئینات معماری دوره های تاریخی ایران در آثار جدید، سعی در نمایش شکوه گذشته و پاسخ به این حس نوستالژیک را دارند. لذا آن را «معماری نوستالژیک ایرانی» نامیده ام. از نمونه های بارزگرایش اول یعنی گرایش وابسته به فرهنگ بومی و ایرانی در اوایل دهه ۵۰ و در شیوه معماری نوستالژیک ایرانی می توان از «میدان آزادی» اثر «حسین امانت» نام برد. «امانت» در تهران و در همین دهه موفق به ساخت اثر دیگری نیز می شود. ساختمان سازمان میراث فرهنگی که در سال ۱۳۵۸ به اتمام رسید بنایی دولتی است با سبک معماری نوستالژیک ایرانی که توسط این معمار طراحی شده است. (نشریه منظر، ۱۳۸۸)

۶- جلوه‌های خاطره انگیز خانه‌های تاریخی کاشان

این خانه‌های باشکوه و مجلل که از معماری سنتی منحصر به فردی برخوردارند در نگاه نخست میهمانان و گردشگران را به لحاظ معماری زیبا و تنوع تزئینات در بهت و حیرت فرو می‌برند. جلوه‌های زیبا، خاطره انگیز، فراموش نشدنی، درخشندگی، دقت و ظرافت خانه‌های تاریخی کاشان قابل وصف نیست، می‌باید دید و به نظاره و قضاوت نشست چرا که به گفته برخی گردشگران خارجی که از این آثار دیدن کرده اند، زیبایی و مناظر خانه‌های تاریخی کاشان به جادو تشبیه نموده اند. خانه‌های تاریخی کاشان با معماری سنتی کم‌نظیر، تزئینات زیبا و جالب با فضاهای وسیع و دلربا، در نگاه نخست همه عظمت، شکوه و ظرافت خود را به ذهن بیننده منتقل می‌کنند. پس از گذر از جلوخان‌های ساده اما دل‌انگیز، سردهای خمیده و نجیب اما استوار و محکم و دیوارهای بلند، پای به درون هشتی ورودی خانه می‌گذاری و بعد از عبور از دالان تنگ و طویل و پیچ در پیچ، وقتی به آستانه صحن حیاط می‌رسی، با یک عالمه هنر، ظرافت و زیبایی روبرو می‌شوی که گویا در رویایی. با عبور از هشتی و ورود به صحن بیرونی خانه‌های تاریخی، فضاهای دیگری شامل اطاق‌های پنج دری، ارسی، گوشواره، بالاخانه، چاه‌خانه، پس‌اطاق، صندوق خانه، سرداب و پس سرداب و صحن اندرونی با سقف‌های ضربی نمایان می‌شوند. مطبخ، بهاربند، نارنجستان، هیمه‌دان، غلام‌گذر، ایوان‌های بلند، طارمی‌ها، ایوانچه‌ها و صفحه‌های قوس دار با ستون‌های استوار که طاق بندها بر آنها تکیه زده‌اند همراه با وقار و متانت بادگیرهای مرتفع و باعظمت که چون نگهبانانی غیور به حفظ و حراست از حریم خانه مشغولند و هر گردشگری را مسحور خود می‌کنند. با دیدن آب نماها، آجر فرش حیاطها، هره‌چینی دور باغچه‌ها با درختان انار و انجیر و بعضا عناب و نخل، گویی بهشت را در کویر تصور می‌کنی. آنچه که گفته شد با تناسب، هماهنگی و نظمی مثال زدنی در کنار هم ساخته شده‌اند که نظر هر بیننده‌ای را به ارزش‌های والای نهفته در خود جلب می‌کنند. (ایرنا، ۱۳۹۲)

۶-۱- خانه تاریخی عباسیان

خانه عباسیان به عنوان بهترین و ارزشمندترین معماری در کشور و حتی خاورمیانه است. این مجموعه نیز در سال ۱۲۴۵ قمری در محله سلطان امیراحمد کاشان ساخته شده است. این خانه بزرگ تاریخی با وسعت حدود پنج هزار مترمربع شامل پنج حیاط است که معماری آن به صورت گودال باغچه و یکی از حیاط‌های آن به صورت دوطبقه با حیاط مسقف ساخته شده است. این خانه تاریخی که یکی از نامزدهای دریافت جایزه بهترین بناهای مسکونی اسلامی است به لحاظ معماری دارای طرحی بسیار قوی و غنی و از نظر تزئینات گچ‌بری، نقاشی و کاربری تزئینات معماری اسلامی مانند رسمی‌بندی، یزدی‌بندی، کاربندی، قطاربندی، مقرنس و مشبک در اوج زیبایی و ظرافت است که در سال ۱۳۷۷ شمسی با شماره ۲۰۲۰ در فهرست آثار ملی کشور ثبت شده است. (ایرنا، ۱۳۹۲)

15
 NOV
 2015

۲-۶- خانه عامری ها

از خانه تاریخی عامری ها با ۱۳ هزار مترمربع زیربنا و ۹ هزار مترمربع عرصه که دارای هفت حیاط و ۸۵ اتاق است، به عنوان بزرگترین خانه تاریخی کشور یاد می شود. این مجموعه نفیس در دوره زندیه احداث و در دوره قاجار به وسیله 'سهام السلطنه عامری' توسعه یافته است. قرینه‌سازی بسیار زیبا با گچ بری ها و نقاشی های بی‌بدیل و بی‌نهایت عالی این خانه را در زمره یکی از آثار منحصر به فرد کاشان قرار داده است. خانه عامری ها در مجموعه بافت تاریخی در خیابان علوی کاشان واقع شده است. (ایرنا، ۱۳۹۲)

۷- نتیجه گیری

برای خلق فضای مسکونی نوستالژیک یا خاطره انگیز باید احساسات، فرهنگ و علایق ساکنین را در نظر بگیریم و فضایی که اشخاص به آن حس تعلق داشته باشند ایجاد کنیم. زمانی میتوان به معماری امروز معنا و هویت بخشید که ارتباطی با سنت و فرهنگ گذشته داشته باشد. این پیوند از طریق تصور انسان از محیط برقرار میشود. برای معنا بخشی به این تصور ذهنی باید شناختی از عناصر و اشیای بنیادین محیط دست یافت و این ممکن نمیشود مگر اینکه خاطره ای از آنها وجود داشته باشد. این عناصر و اشیای بنیادین در نتیجه حضور نشانه ها و عوامل شکلی مکان و شاخصهای آنها پدید می آیند. لذا بکارگیری نشانه های معماری سنتی و بومی، در کنار عناصر اجتناب ناپذیر معماری معاصر، علاوه بر ایجاد خاطره انگیزی میتواند سبب هویت بخشی به بنا می گردد.

منابع و مراجع:

- [۱] امیراحمدی، ف. (۱۳۹۳) فرهنگ نو امروز ، سرویس اندیشه.
- [۲] حسینی کومله، م، ستوده علمباز، ف. (۱۳۹۲) " نقش خاطره جمعی در باز زنده سازی بافت های شهری " (چاپ هجدهم)، نشریه هنرهای زیبا.
- [۳] حقیر، س. (۱۳۸۸) " آیا معماری امروز ایران محصول انقلاب اسلامی است " (چاپ شصت و دو) ، نشریه منظر.
- [۴] ریحانی، م، قصابان شیروان، ر. (۱۳۹۰) " بررسی یکی از مؤلفه های نوستالژیک (دوری از معشوق) در برخی از اشعار منوچهر آتشی " (شماره ۱۰)، فصلنامه علمی و پژوهشی زبان و ادبیات فارسی
- [۵] سید مجیدی، ش. (۱۳۹۲) " نگاهی به اهمیت حفظ هویت و حافظه تاریخی شهرها ، شهر ، خاطره است " (شماره ۲۵۶۰۶) ، روزنامه اطلاعات.
- [۶] صنعتی، م. (بی تا) " نوستالژی دهه ۶۰ " (شماره ۴) ، مجله اندیشه پویا.
- [۷] عبدالعلی زاده، ع. (۱۳۸۳) " نوستالژی هویت گمشده " ، ماهنامه شهروساختمان.
- [۸] کامل نیا، ح، تغابنی، علیرضا. (۱۳۸۸) " مفهوم گرایی در معماری " (شماره ۹۳) ، نامه معماری و شهرسازی.
- [۹] ممتحن، م، مجیدی، ح، صارمی گروی، س. (بی تا) " بررسی تطبیقی نوستالژی در اندیشه جبران و نیما یوشیج " .
- [۱۰] ناری قمی، م، دامبار، س. (۱۳۹۱) " رویکردها به معماری بومی در نظریه پردازی مدرن معماری " (شماره ۳) ، نشریه شهر و معماری بومی .
- [۱۱] یزدانی، م، نوریان، ترانه، متین، مریم. (۱۳۸۹) " نقش کالبدی عملکردی فضا در پیدایش شهری خاطره انگیز " ، اولین همایش ملی فناوریهای نوین در علوم مهندسی.